

Arijana Alispahić

mag. bibl. JU OŠ „Sokolje „, Sarajevo

Ajdin Begić

dipl. bibl. JU OŠ „Ćamil Sijarić“ Sarajevo

UDK: 027.8:004

DOI: 10.7251/BSCSR1807245A

NE BIBLIOTEKA U ŠKOLI, NEGO ŠKOLA U BIBLIOTECI

Sažetak: Cilj rada je dati pregled uloge i značaja školskog bibliotekara, kako u poticanju informacijske pismenosti, tako i u cjelokupnom odgojno-obrazovnom sistemu. Cilj je upoznati značenje informacijske pismenosti kao temelja cjeloživotnog učenja, istražiti i prepoznati informacijske potrebe korisnika školske biblioteke. Najvažnija uloga i zadatak školskog bibliotekara je pripremiti učenika za dalje učenje, cjeloživotno učenje. Osoba pripremljena za cjeloživotno učenje je informacijski pismena osoba, osoba koja zna na koji je način znanje organizovano, kako naći informacije koje su joj potrebne i kako koristiti nađene informacije na način da i drugi mogu učiti iz njih. U radu je dat pregled primjera iz prakse i ideje za realizaciju programa poticanja informacijske pismenosti, ne samo u školskoj biblioteci, nego u korelaciji sa bilo kojim sadržajima i oblastima iz nastavnog i vannastavnog programa.

Кljučне ријечи: informacijska pismenost, informatička pismenost, digitalna pismenost, obrazovanje, cjeloživotno učenje, školski bibliotekar.

Školske biblioteke danas (Uvod)

Zahtjevi i potrebe savremenog obrazovanja, kao i savremenog informacijskog društva, doveli su i do transformacije postojećeg sistema rada školskih biblioteka – od skladišta udžbenika i knjiga do savremenih multimedijalnih bibliotečkih, informacijskih i kulturnih središta škole i sredine u kojoj škola djeluje. U svom odgojno-obrazovnom djelovanju školske biblioteke preuzimaju važnu ulogu u promicanju informacijskog opismenjivanja.

Jedna od osnovnih i važnih uloga školske biblioteke je razvijanje informacijske pismenosti kod učenika, jer u školskoj biblioteci učenici uče samostalno istraživanje i kritičko razmišljanje o ponuđenim sadržajima.

Pismenost

Najčešća definicija informacijske pismenosti je «Informacijska pismenost je skup vještina potrebnih za pronalaženje, analizu i korištenje informacija.», koju je dala ALA.

Pojedinac koji je ovladao informacijskim kompetencijama zna prepoznati kada su mu informacije potrebne, gdje i kako ih može pronaći, kako ih vrednovati, organizovati te učinkovito koristiti. U današnjem vremenu, digitalnom dobu, imamo „preklapanja“, pa nije rijetkost čuti da ljudi iz obrazovnog sistema miješaju informatičku, digitalnu i informacijsku pismenost. Informatička pismenost vezana je za upotrebu tehnologije, a digitalna pismenost podrazumijeva informacijsku pismenost u digitalnom okruženju, skup vještina potrebnih za pronalaženje, analizu i korištenje informacija ali uz pomoć tehnologije i interneta.

Mozemo reći da se danas sve pismenosti isprepliću i da je danas osoba pismena ako stvara novo znanje, koristeći informacije iz različitih izvora i u različitim formatima.

Saradnja nastavnika i bibliotekara u poticanju informacijske pismenosti

Planiranom i uspješnom suradnjom između nastavnika i bibliotekara moguće je realizirati različite projekte i programe promicanja informacijske pismenosti.

Mijenjaju se i oblici rada u nastavi, kao i prezentiranje gradiva i usvajanje gradiva od strane učenika. Uloga nastavnika danas nije da reproducira informacije i znanje, nego da osposobi učenike za razumijevanje kroz istraživački proces. Učenici danas žele informaciju prikazanu na zabavan način, a samim tim i biblioteka mora pratiti potrebe svojih korisnika. To podrazumijeva i da posjedujemo kompetencije i vještine kako bi poučavali na takav način. Nastavnici naviknuti na takve metode rada uveliko prepoznaju značaj školske biblioteke i spremni su

na saradnju. Saradnja s nastavnicima u poticanju informacijske pismenosti može krenuti već od zajedničkog osmišljavanja plana rada i primjena savremenih metoda učenja. Nastavnici trebaju biti upoznati s izvorima kojima biblioteka raspolaže, kako bi opet u saradnji s bibliotekarom dali učenicima istraživačke, samostalne zadatke. Nastavnici u saradnji s bibliotekarom potiču razvoj kritičkog razmišljanja kod učenika i uče ih istraživačkom radu. Nastavnici upućuju učenike na školsku biblioteku kako bi sami tražili i koristili informacije koje su im potrebne. Školski bibliotekar upoznaje učenike s izvorima informacija i načinima njihovog korištenja. Nadalje, grupni oblici učenja, grupni istraživački projekti, rad u parovima, ali i individualni zadaci u školskoj biblioteci potiču razvijanje informacijske pismenosti.

Primjeri dobre prakse i ideje

- **Čas lektire „Mrvice iz dnevnog boravka“ – VI razred**

Ovaj čas je predviđen da se radi dva nastavna sata. Nakon izlaganja i pripremnih aktivnosti potrebno je učenike/ce podijeliti u grupe. Grupe se formiraju tako što učenici/ce sami biraju s kim će raditi zbog produktivnijeg rada. Tri učenika/ce (dobrovoljca) – umjetnik, informatičar i govornik biraju tim s kojim će raditi. Četvrti učenik/ca – istraživač iz već formiranih grupa bira sebi tim i oformljava četvrtu grupu. Grupa govornika na konkretan i sistematičan način predstavlja djelo. Na osnovu izlaganja grupe govornika učenici/ce iz ostalih grupa rade svoje zadatke. Tako će grupa umjetnika u formi stripa ili drugim crtežom predstaviti osnovni ili najzanimljiviji dio radnje, grupa informatičara će analizirati glavne likove tako što će napraviti njihove Facebook profile, dok će grupa istraživača na Internetu pronaći sve informacije o ovom djelu, prezentirati ih i diskutovati o njihovoj važnosti i istinitosti. Bitno je istaći da prezenteri ispred svojih grupa ukažu na stvari koje se eventualno mogu dodati kada bi imali više vremena. Potrebno je obrazložiti

slušaocima na šta su se konkretno bazirali i zašto su taj segment željeli da istaknu. Nakon izlaganja grupa, završni dio časa (možda i najbitniji) ostavljamo za diskusiju. Da li se djelo može predstaviti slikom, crtežom? Može li se ekranizovati? Kakva književna djela su pogodna da se pretvore u scenario ili strip? Da li je bilo teško opisati likove tako što ćete napraviti konkretan Facebook profil? Da li ste dodali nešto svoje lično u opis? Koliko su zapravo „lažni“ naši profili? Šta su to društvene mreže – obrazložiti prednosti i mane? Šta ste uspjeli pronaći o djelu? Koje su validne informacije? Šta je informacijska pismenost? Navedeno je samo nekoliko pitanja koja se mogu postaviti grupama koje su obavljale određeni zadatak. Na samom kraju svi prisutni mogu raspravljati o porodici i porodičnim vrijednostima, da li su problemi predstavljeni u knjizi aktuelni ili ne itd.

- **Metoda „Šest šešira“ – radionica**

„Šest šešira“ ili paralelno mišljenje je tehnika gdje šeširi predstavljaju sljedeće:

Bijela boja podsjeća na papir. Bijeli šešir zanimaju informacije. Postavljamo neka od sljedećih pitanja: "Šta znamo?" "Koje informacije su nam potrebne?" "Koja pitanja je potrebno da postavimo u vezi sa ovom idejom?" Bijeli šešir se koristi kako bi usmjerili pažnju na informacije koje imamo ili koje nam nedostaju.

Crni šešir nas poziva na oprez. On nas čuva od nepromišljenih odluka. Crni šešir nas upozorava na rizik i na moguće nedostatke naših odluka. Kada stavimo crni šešir, razmišljamo o rizicima i mogućim negativnim posljedicama ideje.

Zeleni šešir je kreativni šešir. On je namijenjen planiranju i stvaranju novih ideja. Pod zelenim šešikom možemo predlagati promjene i alternative predloženim idejama. On nam omogućuje raspravu o različitim mogućnostima. Kada koristimo zeleni

šešir, postavljamo pitanje: „Može li se ovo napraviti na još neki način?“

Crveni šešir upućuje na vatru i toplinu. Crveni šešir ima veze sa osjećajima i intuicijom. Kada je crveni šešir u upotrebi, imate priliku da iskažete svoje osjećaje i intuiciju bez bilo kakvog objašnjavanja. Vaši osjećaji postoje i crveni šešir vam daje dozvolu da ih iskažete.

Žuto podsjeća na sunce i optimizam. Pod žutim šešikom nastojimo pronaći sve ono što je pozitivno. To možemo učiniti postavljajući neka od sljedećih pitanja: "Šta su prednosti ove ideje?" "Ko će imati koristi od ove ideje?" "Kako će se korisni efekti dogoditi?“

Plavi šešir je namijenjen razmatranju samog procesa mišljenja. Na primer, možemo se zapitati šta ćemo sljedeće učiniti ili u čemu smo do sada uspjeli. Plavi šešir možemo koristiti na početku rasprave kako bi odlučili o čemu ćemo raspravljati i šta očekujemo od rasprave. On nam može pomoći u dogovaranju rasporeda korišćenja ostalih šešira. Plavi šešir može poslužiti za razmatranje učinjenog na kraju rasprave.

Tehnika se može koristiti na različite načine: čas lektire u biblioteci, radionica na određenu temu, poticanje čitanja, i poticanje informacijske pismenosti tj. kritičkog mišljenja. Cilj je podijeliti mišljenje (temu) na šest različitih načina koji su metaforički prikazani sa šeširima. Promjenom šešira mijenjamo način mišljenja.

- **PO – Provokativne operacije**

Provokacija (poticanje eksperimentisanja) Ovo tehnika zahtjeva lateralna mišljenja, mišljenje koje istražuje različite i često neobične mogućnosti a ne samo jednu mogućnost. Podrazumijeva poticanje sudionika na razmišljanje izvan okvira, na rješavanje problema na neuobičajen način. Potrebno je izmisliti neobičnu izjavu za koju znamo da u današnjoj situaciji nije tačna. Ona treba u nama izazvati šok. Provokacija nam daje

originalno polazište za kreativno mišljenje, jer vrlo rijetko se usuđujemo razmišljati izvan uobičajenih obrazaca. Metod je odličan za obradu književnog teksta, lektiru, ili bilo koju temu koju djeca treba da samostalno istražuju. Pitanja pomoću kojih možemo istražiti sve aspekte provokativne tvrdnje : 1. Koje su posljedice te tvrdnje? 2. Koje prednosti uviđate? 3. U kojim posebnim uslovima bi to moglo biti razumno rješenje? 4. Utvrdite principe na kojima bi se temeljila ta tvrdnja 5. Kako bi ona funkcionisala u ovom trenutku? 6. Koje bi se promjene dogodile kada bi tvrdnja bila tačna?

- Čitanje u nastavcima - „Poštarska bajka“

Ovaj primjer se pokazao odličnim u praksi i ne zahtijeva puno vremena. Primjer je rađen na tekstu Karela Čapeka „Poštarska bajka“. Cijela priča se podjeli na tri logičke cjeline i obrađuju se sa razredom u periodu od tri dana. Nakon prve cjeline čitanje se prekida na najzanimljivijem dijelu i onda se razgovara o nepoznatim rječima, likovima koje smo susreli, pojmovima, pokušavamo smisliti kreativne nastavke priče i sl. Sve ovo se ponavlja i naredna dva dana, a na kraju učenike/ce podjelimo u grupe i damo im zadatke u vidu pravljenja plakata gdje će fotografijama predstaviti tok radnje, u vidu pisanja pisama i pisanju novog kraja priče.

Kompetencije i vještine školskog bibliotekara

U skladu sa navedenim promjenama mijenja se i položaj i uloga školskog bibliotekara.

Školski bibliotekar je informacijski ali i obrazovni stručnjak koji aktivno sudjeluje u planiranju i realiziranju svakog oblika odgojno-obrazovnog rada u školi. Osoblje školske biblioteke dužno je pratiti i poznavati najnovija dostignuća iz područja:

- bibliotekarstva
- dječje psihologije i pedagogije
- informatike

- školskog menadžmenta
- inkluzivnog obrazovanja...

Ima ulogu posrednika između mnoštva informacija i specifičnih potreba svakog pojedinca ili skupine korisnika. Iako se radi o uslugama usmjerenim prema određenoj populaciji korisnika, svaki korisnik ima svoje specifičnosti, i svaki bibliotekar to mora imati na umu jer **nema prosječnog korisnika.**

Između ostalog, ima za cilj da kod korisnika (učenika) razvije samostalnost kod snalaženja u upotrebi informacijskih izvora i poznavanju biblioteka, te da razvije budućeg društveno aktivnog građanina: obrazovanog, humanog i odgovornog.

Zaključak

U skladu s promjenama u sistemu osnovnog i srednjeg obrazovanja i zahtjevima savremenog informacijskog društva, školska biblioteka postaje središte škole, središte učenja, gdje se primjenjuju savremene metode rada u nastavi i gdje učenici stiču vještine za učenje. U savremenoj školskoj biblioteci promovira se i prakticira timski rad nastavnika, učenika i bibliotekara, istraživački projekti, poticanje pismenosti, i cjeloživotnog učenja, te razvoj kulture čitanja. Kako bi školska biblioteka ispunila zadatke i zahtjeve koje pred nju stavljaju zahtjevi osavremenjavanja obrazovnih sistema, neophodna je planirana i sistemska saradnja između bibliotekara, nastavnika i roditelja. Planiranom i učinkovitom saradnjom postiže se zajednički cilj, a to je uspjeh učenika. Ne zanemarujući važnost formativnog ocjenjivanja, ovdje mislimo na uspjeh učenika u smislu razvijanja životnih kompetencija i vještina, koji svakako počinju sa informacijskom pismenošću.

IT IS NOT LIBRARY WITHIN THE SCHOOL BUT SCHOOL WITHIN THE LIBRARY

Summary: According to the changes in the primary and secondary educational system and to the demands of the contemporary informational society, the school library has become the school centre. It is the place where the knowledge is gained, the contemporary working methods are applied and where the students develop skills for learning. In a contemporary school library students, teachers and librarians work together as a team towards the same goal – stimulating literacy, lifelong learning and developing the culture of reading. In order to fulfill all the expectations of the contemporary educational system, the school library needs to cooperate with teachers and parents. If this cooperation is well planned and effective, the mutual goal will be achieved and this student's well-doing. By this we mean the developing of life competencies and skills which begin with information literacy.

Keywords: computer literacy, information literacy, digital literacy, cooperation, education, lifelong learning, school librarian.